

Lausunto

Eduskunnan hallintovaliokunta

HaV@eduskunta.fi

Lapin liitto 22/03.00.00/2017 ja 85/03.00.00/2017

Asiat:

HE 15/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

HE 47/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

HE 57/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi annetun hallituksen esityksen (HE 15/2017 vp) täydentämiseksi maakuntien rahoitusta koskevien ja eräiden muiden säännösten osalta

Lapin liitto toteaa pyydettyinä lausuntona hallintovaliokunnalle hallituksen esitykseen maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistamista koskevas-
ta lainsäädännöstä seuraavaa:

Hallituksen esityksen kriittisimmät asiakokonaisuudet nähdään maakuntien itsehallinnollisuuden toteutumisessa, maakuntien rahoituksessa, yhtiöittämisvelvollisuudessa, yksityiskohtaisessa sääntelyssä sekä valinnanvapauden toteuttamisessa.

Järjestämisvastuu edellyttää riittävää rahoitusta, joka toteutuu vain verotusoikeudella

Lakiluonnoksen perustana on valtion ja maakuntien vastuun jakaminen niin, että valtio vastaa rahoituksesta ja maakunnat palvelujen järjestämisestä. Vastuiden erottamista valtion ja maakunnan kesken esitetyllä tavalla ei nähdä hyvänä ratkaisuna.

Maakunnan rahoituksen joustovaran tai/ja rahoituksen puute voi vaarantaa riittävien ja yhdenmukaisten palvelujen järjestämisen ja asiakkaiden näkökulmasta palveluiden saatavuuden. Maakunta joutuu vaihtoehtoisesti supistamaan palvelutarjontaa, rajaamaan palvelujen sisältöä tai tinkimään palveluiden laadusta. Rahoituksen pääsääntöinen yleiskatteellisuus ei siis toteuta maakuntien itsehallinnon määritelmää.

Edellä mainituista johtuen maakunnalla tulee olla verotusoikeus, jonka toteuttaminen tulee kirjata jo nykyiseen uudistusta koskevaan lainsäädäntöön. Vain sen kautta voi toteutua maakunnan järjestämisvastuu ja itsehallinto siten, kun uudistus edellyttää.

Esitetty rahoitusmalli ja alustavat laskelmat osoittavat, että esimerkiksi tuleva Lapin maakuntahallinto ajautuu talouskriisiin heti toiminnan käynnistyttyä. Maakuntien talouden sopeuttamistarpeeksi on määritetty 2,8 miljardia vuoteen 2030 mennessä. Lapille tämä tarkoittaa 126 miljoonan euron sopeuttamistarvetta, mikä on asukaslukuun suhteutettuna vertailun toiseksi korkein ja tekee jo lähtötilanteesta erittäin haasteellisen.

Maakuntien itsehallinto jää ohueksi

Eduskunnan käsittelyssä olevat hallituksen esitykset, lausuntokierroksella olleet lakiluonnokset esimerkiksi alueiden kehittämisestä ja kasvupalveluista sekä maakunnan tukipalvelujen organisointia koskevat ohjeet tarkoittavat sitä, että maakuntien itsehallinnollisuus jää hyvin ohueksi.

Uudistuksen yksi keskeinen tavoite on, että sillä vahvistetaan maakuntien itsehallinnollisuutta ja tuodaan päätöksenteko lähemmäksi alueita ja asukkaita. Tämän tavoitteen toteutuminen ei ole mahdollista tilanteessa, jossa valtio rahoittaa maakuntien toiminnan, normiohjauksella rajoitetaan huomattavasti maakuntien toimintavapautta järjestää palvelut, maakunnilla ei ole lainanottokykyä ja niiltä puuttuu yleinen toimiala. Maakunnat hoitavat pääasiallisesti laissa säädettyyn tehtäväänsä kuuluvia tehtäviä, joihin liittyy varsin tiukka normi- ja resurssiohjaus.

Maakunnista on muodostumassa tehtäväkentältään merkittäviä, mutta itsehallinnoltaan vaatimattomia toimijoita. Alueilla ei ole todellista päätöksentekovaltaa niiden kehittämistä koskevissa asioissa.

Verotusoikeuden varmistamisen lisäksi lainsäädäntöä tulisi oleellisesti väljentää ja jättää maakuntien omaan päätösvaltaan esimerkiksi oman konsernin organisoituminen, tukipalveluratkaisut ja maakuntien välisestä yhteistyöstä sopiminen.

Yhtiöittämisellä ei uskota saavutettavan lisäarvoa

Sosiaali- ja terveydenhuoltoon esitetyllä valinnanvapauden piiriin kuuluvalla esityksellä maakunnan palvelutuotannon yhtiöittämisellä ei saavuteta lisäarvoa, vaan pikemminkin se vaikeuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden integraatiota ja toiminnan tehokkuutta. Yhtiöittäminen maakunnan omassa tuotannossa tulee jättää maakunnan omaan harkintavaltaan.

Tuotanto voidaan järjestää maakuntakonsernissa ilman yhtiöittämistä joko omana tulossyöksikkönä tai omana hallinnollisena yksikkönä. Tämä mahdollistaa tarkoituksenmukaisen yhteistyön ja muun muassa tukipalveluiden käytön maakuntakonsernin sisällä ilman, että tehdään päällekkäistä työtä, tiedonkulku katkeaa tai syntyy uusia rajapintoja. Tällä vältetään myös yhtiöiden pääomittamiseen ja käynnistämiseen liittyviltä kustannuksilta, jotka voivat muodostua merkittäviksi.

Valinnanvapauteen tulisi siirtyä kokeilujen kautta ja harkitusti

Valinnanvapauden toteuttaminen vaatii hyvää ja huolellista valmistautumista ja monipuolista vaikutusten arviointia suhteessa uudistuksen tavoitteisiin. Valinnanvapauden käyttöön otolla voi olla yllättäviä vaikutuksia palvelujen volyymeihin ja sitä kautta palvelujen kustannuksiin.

Lapin liiton näkemyksen mukaan tarvitaan hallittu siirtymä uuteen valinnanvapausjärjestelmään, mikä edellyttää vaiheittaista etenemistä niin, että toteutetaan yksi vaihe/asia kerrallaan kokeilujen ja pilotointien kautta.

Nyt esitettyyn valinnanvapauden nopeaan siirtymiseen sisältyy huomattavia riskejä huomioiden, että maakunnat samanaikaisesti rakentavat omaa järjestäjän roolia sekä valmistelevat julkista palvelutuotantoa. Alkuperäinen hallitusohjelman ajatus uudistuksen kolmivaiheisesta etenemisestä nähdään tässä tilanteessa järkeväksi ja kannatettavaksi.

Lisäksi perusteltuna käsityksenä on, että harvaan asutuille alueille ei synny aitoja palvelumarkkinoita, mikä käytännössä tarkoittaa, että asukkaat ovat eriarvoisessa asemassa valinnanvapauden ja palvelujen saatavuuden näkökulmasta sen mukaan, missä he asuvat.

Edellä mainituista syistä vuoden 2019 alusta olisi perusteltua toteuttaa kaikissa maakunnissa julkisten palveluiden integraatio ja aloittaa valinnanvapauskokeilu muutamissa erikseen valituissa maakunnissa. Kokeilun ja siitä saatujen tulosten ja niiden huomioimisen perusteella valinnanvapaus voitaisiin myöhemmin laajentaa hallitusti koko maahan.

Uudistuksen aikataulu on liian tiukka huomioiden sen laajuus ja merkittävyys

Maakunta- ja sote-uudistusta valmistellaan tällä hetkellä tiukalla aikataulutuksella. Koko maakunnan sote-palveluiden järjestäminen on jo itsessään iso haaste, jonka lisäksi valmistellaan maakunnan muiden tehtävien ja palvelujen siirtämistä, järjestellään tukipalveluita uudella tavalla ja valmistaudutaan valinnanvapausmallin käyttöönottoon.

Alueelliseen valmisteluun vaikuttaa sitä hidastavasti se, että lainsäädäntö valmistuu eri aikana, jolloin kokonaisuudesta ei ole riittävän selkeää kuvaa. Lisäksi valmistelun haasteellisuutta lisää lainsäädännön keskeneräisyys. Maakuntien näkökulmasta palvelujen järjestämiseen liittyy paljon avoimia kysymyksiä, joilla on olennaista vaikutusta siihen, miten se järjestää palvelunsa ja organisoii toimintansa.

Myös vaalien järjestäminen nyt tiedossa olevalla aikataululla on haasteellista. Teknisesti se lienee toteutettavissa, mutta aidon kansanvallan ja maakuntien itsehallinnon rakentumisen näkökulmasta aikataulu on aivan liian tiukka.

Sopimuksilla ja investoinneilla vaikeutetaan maakunnan lähtötilannetta

Lapin liiton näkemyksen mukaan raamit uudistuksen toteutukselle ovat olleet liian löysät sopimusten ja investointien osalta. Valtio on myöntänyt investointeihin ja sairaaloille poikkeuslupia, joilla sidotaan maakunnan käsiä pitkälle tulevaisuuteen.

Myös terveysalan isot yritykset ovat tarjonneet erilaisia palvelusopimus- ja osakasmalleja, joissa kunnan tai kuntayhtymän sijaan yhteisyrityksen sopimusosapuoleksi tulevan maakunnan käsiä ollaan sitomassa vuosikausiksi. Yhteisyrityksiin suunnitellaan siirrettävän palvelutuotanto määräaikaaisella sopimuksella ilman kauppasummaa.

Lisäksi terveysalan yritykset ovat samoissa yhteyksissä tarjoutuneet ostamaan kuntien sote-kiinteistöjä. Sopimusten ehtoina ovat olleet pitkät palveluiden tuottamisen sopimusajat, sitovat sopimusehdot ja kuntien sitoutuminen palveluiden kulujen kattamiseen vuosiosimushinnoin tai palvelusetelein. Ehdot on pyritty saamaan sitovasti koskemaan myös kunnan sijaan sopimusosapuoleksi mahdollisesti tulevaa maakuntaa.

Jo tehdyillä ja valmistelussa olevilla sopimuksilla sekä omaisuuksien siirroilla edelleen vaikeutetaan perustettavan maakunnan palveluiden järjestämistä sekä ajetaan maakunta vaikeaan lähtötilanteeseen sille siirtyvien velvoitteiden ja vastuiden muodossa.

Rovaniemellä 15.6.2017

Mika Riipi
maakuntajohtaja